АГРОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Ч А Ч А К
ПРИМЉЕНО: 18. 08. 2016.
Орг. јед.	Број	Прилог	Вредност
	1817/1		

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ АГРОНОМСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Предмет: ***Извештај Комисије о оцени и одбрани докторске дисертације***

Одлуком Наставно научног Већа Агрономског факултета Универзитета у Крагујевцу, бр. 1473/11-X од 29.06.2016. године предложена је Комисија за писање Извештаја о оцени докторске дисертације под насловом: **Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије** кандидата **мр Дејана Томашевића.** Стручно веће за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу је одлуком бр. IV-02-697/6 од 13.07.2016. године одобрило формирање Комисије у саставу:

1. др Бранислав Влаховић, редовни професор Пољопривредног факултета, Универзитета у Новом Саду, ужа научна област: Тржиште и маркетинг пољопривредно-прехрамбених производа, председник комисије;
2. др Душан Милић, редовни професор Пољопривредног факултета, Универзитета у Новом Саду, ужа научна област: Менаџмент и организација у пољопривреди, члан;
3. др Горица Пауновић, ванредни професор Агрономског факултета у Чачку, Универзитета у Крагујевцу, ужа научна област: Воћарство, члан.

На основу увида и потпуне анализе урађене и предате докторске дисертације, кандидата **мр Дејана Томашевића**, а под руководством **ментора др Биљане Вељковић**, редовног професора Агрономског факултета у Чачку, ужа научна област: Аграрна економија, Комисија за писање Извештаја о оцени докторске дисертације и за њену јавну одбрану према Правилнику о пријави изради и одбрани докторских дисертација Универзитета у Крагујевцу, подноси Наставно-научном већу Агрономског факултета следећи

ИЗВЕШТАЈ

I ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
1. Основни биографски подаци

Мр Дејан Томашевић, рођен је 02.11.1971. године у Чачку где је завршио Основну школу и Гимназију (смер природно-технички). Дипломирао је на Пољопривредном факултету у Новом Саду на агроекономском смеру 1997. године на тему „*Кредит у агроекономској теорији и пракси*“, са просечном оценом у току студија 9,14. У току студија обављао је низ функција у студентским организацијама од којих би издвојили функцију председника и извршног секретара Савеза студената Новосадског универзитета. Почетком 1998. године, посредством ИААС-а (Међународног удружења студената пољопривреде), боравио је на тромесечној пракси у Немачкој. У периоду од септембра 1998. до септембра 2000. године био је ангажован на Пољопривредном факултету у својству стручног сарадника. Децембра 2000. године изабран је у звање асистента-приправника на Пољопривредном факултету у Новом Саду на предметима: Основи економије, Економија I, Економија II. Био је

ангажован у Центру за приватизацију Пољопривредног факултета где је као члан стручног тима учествовао у приватизацији преко 70 предузећа.
Магистрирао је 2004. године на Пољопривредном факултету, одсек агроекономски, на тему „*Модели приватизације у пољопривреди и прехрамбеној индустрији*“. Јануара 2005. године изабран је у звање асистента. Од 2004. до 2011.године био је запослен у ЈКП „Тржница“ из Новог Сада на месту помоћника директора за инвестиције, одржавање и маркетинг. Од априла 2013. до јула месеца 2013. године вршио је функцију саветника директора у ДОО „Одржавање и услуге“ из Новог Сада. У јулу месецу 2013.године, изабран је на место извршног директора АД „Лука“ Нови Сад, а од 2015.године ради у истој компанији на месту самосталног комерцијалног референта. Поседује лиценцу стечајног управника, тако да истовремено обавља функцију стечајног управника у предузећима: АД „Новотранс“ Нови Сад, АД „НИТ“ Нови Сад, АД „Монт“ Нови Сад, АД „7. јули“ Нови Сад, ДП „Јединство“ из Бача, доо „Вертинг“, Нови Сад, доо „Гео дан“ Нови Сад, доо „Инропа шпед“ Нови Сад и других, а уједно је и надзорни орган у реализацији планова реорганизације у предузећима доо „Папир сервис“ Нови Сад, АД „Будућност“ Нови Сад, доо „ Стамбена задруга Рафинерија“ Нови Сад. Председник је Надзорног одбора испред Швајцарског инвестиционог фонда „Агрокор“ у доо „Арома зачини“ Футог и доо „Мепол пластика“ из Врбаса.
У сарадњи са другим ауторима објавио је научне радове у домаћим и страним публикацијама. Говори енглески језик, познаје рад на рачунару и користи програмске пакете Microsoft Office.

2. Научно-истраживачки рад кандидата

Кандидат мр Дејан Томашевић је магистар агроекономских наука. У досадашњем научно-истраживачком раду бавио се проблематиком тржишта пољопривредно-прехрамбених производа као и проблемима приватизације и инвестиција у аграру Републике Србије. Резултате истраживања из области Агроекономије, кандидат је публиковао у научним часописима, на научним скуповима као и у једној монографији.

Научно истраживачки рад кандидата представљен је објављеним научним радовима:

- **Монографска студија/поглавље у књизи М12 или рад у тематском зборнику међународног значаја М 14**

Vlahović, B., Puškarić, A., **Tomašević, D.** (2013): Changes of international wine market, 135th Seminar EAAE -Challenges for the Global Agricultural Trade Regime after Doha, Thematic proceedings, European Association of Agricultural Economists, August 28-30, 2013., Belgrade, p.p. 349-359., ISBN: 78-86-86087-26-3; **M 14**

- **Саопштење са међународног скупа штампано у целини М 33**

Пејановић Р.**,** Тица Н., **Томашевић, Д.** (2003): Транзиција пољопривреде у земљама ЦИА, зборник радова ("Регионални развој и демографски токови балканских земаља", научни скуп, Ниш, јуни 2003), Економски факултет, Ниш, стр. 393-399.

Пејановић, Р., Тица, Н, **Томашевић, Д.**, Зекић, В. (2004): Приватизација у агропривреди – три године после, зборник радова («Регионални развој и демократски токови балканских земаља»), Економски факлутет, Ниш, стр. 565 – 582.

Тица, Н., Пејановић, Р., **Томашевић, Д.** (2004): Процена вредности капитала и профил предузећа за групе предузећа из пољопривреде и прехрамбене индустрије (рађено за Агенцију за приватизацију), Пољопривредни факлутет, Нови Сад и Удружење судских вештака «Војводина», Нови Сад.

- **Монографија националног значаја М 42**

Влаховић, Б., Стевановић, С., **Томашевић, Д.**, Зеленјак, М. (2006): Аграрна производња у Републици Србији, монографија, ДАЕС, Београд. ISBN 86-86087-01-9; 978-86-86087-01-0 COBBIS.SR.ID 136579596

- **Радови у тематском зборнику националног значаја М 44**

Пејановић Р., Влаховић Б., Живковић Д., **Томашевић Д.** (2001): Аграрни потенцијали ЕУ и спољно-трговинска размена аграрних производа СРЈ-ЕУ, тематски зборник ("Транзиција и (ре)интеграција привреде"), Милочер, Економист, СЕЈ, Београд, бр. 2/2001, стр. 221-231.

Пејановић, Р., Тица, Н., **Томашевић, Д.** (2002): Ревитализација аграрног предузећа, тематски зборник, Институт за економику пољопривреде – Београд, Институт за агроекономију – Земун, Институт за економику пољопривреде и социологију села, Нови Сад, Земун – Београд, стр. 243-254.

- **Рад у водећем часопису националног значаја М 51**

Пејановић, Р., Тица, Н., **Томашевић, Д.** (2004): Неуспешност транзиционих реформи у пољопривреди Републике Србије, Економика пољопривреде, специјални број, Београд, бр. 3 – 4/2004, стр. 95 – 106 ISSN 0352-3462

- **Радови у часопису националног значаја М 52**

Vlahović, B., Maksimović Branka, **Tomašević, D.** (2012): Possibilities and Directions for the Export of Fruit from the Republic of Serbia, Trends and Challenges, Petroleum Gas University of Ploiesti, Bulletinul, Vol. I (LXIV), No. 4 -2012., str. 10-17, ISSN 2284-8576.(страни часопис)

Томашевић. Д., Вељковић, Биљана, Милић Д. (2015): Примена маркетинга у циљу изналажења оптималне стратегије производње и пласмана воћа на међународном тржишту, Агроекономика, Vol. 44, бр. 67, стр. 57-71. UDC: 339.138

- **Саопштење са скупа националног значаја штампано у целини М 63**

Влаховић, Б., **Томашевић, Д.,** Величковић, С. (2015): Међународно тржиште јабуке – стање и тенденције, XX Саветовање о биотехнологији са међународним учешћем, Зборник радова. Vol 20 (22) 2015, стр. 239-243, Чачак, ISBN 978-86-87611-35-1. **М 63**

- **Одбрањена магистарска теза М 72**

Томашевић, Д. (2004)**:** Модели приватизације у пољопривреди и прехрамбеној индустрији, магистарска теза, Пољопривредни факултет Нови Сад, стр. 1-154, UDK 338.242.4:65.012.12(043.2)

- **Радови објављени у часописима који у датим годинама нису били категорисани**

Пејановић, Р., **Томашевић, Д.** (1998): Одабрана библиографија радова на тему "Аграр и својинска трансформација", Агроекономика, Институт за економику пољопривреде и социологију села, Пољопривредни факултет, Нови Сад, бр. 27/1998. стр. 153-174. UDK: 338.43.

Тица Н., Пејановић Р., **Томашевић Д.**, Дрманић Р. (2001): Ревизија у организацијама осигурања, Агроекономика, бр. 30/2001, стр. 152-159 UDK: 368.1:336.126.55.

Цветковић, Наташа, Пејановић, Р., Тица, Н., **Томашевић, Д.** (2002): Бизнис план у сточарској производњи, Агроекономика, бр. 31, стр. 157-162, UDK: 336.121.2 : 636.

Пејановић, Р., Тица, Н., **Томашевић, Д.**, Живковић, Д. (2002): Економска оцена инвестиционих пројеката у сточарству, Агроекономика, бр. 31 стр. 169-174. UDK: 338.431:330.322 :636.

Пејановић, Р.**,** Тица, Н., Цветковић, Наташа, Илић, Гордана, **Томашевић, Д.** (2003): Проблеми приватизације предузећа у пољопривреди, Агрознање, Бања Лука, бр. 2, стр. 190-203, ISSN 1512-6412=Agroznanje.

Пејановић, Р., Тица, Н., **Томашевић, Д.** (2003): Актуелни проблеми и поуке приватизације у пољопривреди, Летопис научних радова, Пољопривредни факултет, Нови Сад, Вол. 27, бр. 1, стр. 11-23. ISSN 0546-8264

Пејановић, Р**.,** Тица, Н., Цветковић Наташа, **Томашевић, Д.** (2003): Приватизација и конкурентност пољопривреде, Агроекономика, Тематски зборник ("Конкурентност пољопривреде"), Пољопривредни факултет, Нови Сад, бр. 32, стр. 141-154. UDK: 63:347.233:355.013

Пејановић, Р**.,** Тица, Н., **Томашевић, Д.** (2005): Transitional reforms in agriculture, Савремена пољопривреда, Пољопривредни факултет, Институт за ратарство и повртарство, Пољопривредник, Нови Сад, бр. 1-2/2005, стр. 225-229, ISSN: 0350-1205 UDC: 63(497.1)(051)-"540.2"

Тица, Н., Пејановић, Р., **Томашевић, Д.** (2005): Models of privatisation in agrobusiness, Савремена пољопривреда, Пољопривредни факултет, Институт за ратарство и

повртарство, Пољопривредник, Нови Сад, бр.1-2/2005, стр. 252-256. ISSN: 0350-1205 UDC: 63(497.1)(051)-"540.2"

II ПРИКАЗ СТРУКТУРЕ И САДРЖАЈ УРАЂЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација мр Дејана Томашевића носи наслов „Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије“. Дисертација је написана на 211 страна технички обрађеног текста (Формат А4, стандардног прореда и величине слова). Након апстракта на српском и енглеском језику, дисертација обухвата Први део рада који се састоји из: Увода (4 стр.), Значаја, предмета и циља истраживања (3 стр.), Радне хипотезе (1 стр.), Материјала и метода рада (1 стр.), Прегледа коришћене литературе (9 стр.), Други део рада чини обимнији део: Резултати истраживања и дискусија обрађени су у неколико целина: Производња воћа у Републици Србији (74 стр.), Извоз воћа из Републике Србије (78 стр.), Подршка државе извозу воћа и прерађевина од воћа из Републике Србије (5 стр), Маркетинг у функцији изналажења оптималне стратегије производње и пласмана воћа на одабраном тржишту (16 стр.), као и Закључак (10 стр.) и Литературу (10 стр.) са 199 релевантних референци на српском и енглеском језику. Рад је обухватио и већи број графичких и табеларних приказа и то: 44 табеле и 22 графикона. У свим наведеним поглављима обрађена је пријављена и одобрена проблематика

2. Предмет, циљеви, хипотезе и истраживачка методологија

Предмет истраживања докторске дисертације је производња воћа у Републици Србији, која добија све већи друштвено-економски значај, како за брдска, тако и за равничарска подручја, а гајењем воћа омогућава се рационалније искоришћавање земљишта и осталих природних ресурса у односу на друге пољопривредне културе. У воћарству се постиже и до двадесет пута већа вредност производње по јединици површине него у ратарској производњи. Погодности агроеколошких услова сврставају Републику Србију у регионе за успешно гајење готово свих врста континенталног воћа. Истовремено, као значајна грана пољопривреде, воћарска производња заузима важно место у привреди земље. Такође је и велики број запослених радника који остварују егзистенцију из ове производње кроз примарну производњу, прераду, промет воћа и прерађевина од воћа, и делатностима које се наслањају на ову грану пољопривреде (угоститељство, туризам, индустрију амбалаже, хемијску индустрију и др.). Воћарство је у многим подручјима Србије главни, а за многа домаћинства представља искључиви извор прихода. На кретање производње делује читав низ чинилаца, пре свега, климатски фактори (појава пролећних и јесењих мразева), примењена технологија производње, агротехничке мере, сортимент, ниво улагања и сл. Поред напред наведених фактора, значајно је и деловање негативних дестимулативних фактора, као несређеност тржишта, лоша и неадекватно организована прометна мрежа, ниске откупне цене за произвођаче, диспаритети цена и сл. На приватном поседу на којем је сконцентрисана већина воћњака, производња је још увек доста екстензивна. Уситњеност парцела под засадима отежава примену продуктивнијих машина и извођење потребних агротехничких мера. Недовољна примена нарочито мера за заштиту од болести, штеточина

и корова неповољно се одражава на квалитет и висину приноса. Исто тако, старост воћњака и разноврсност сортимента представљају сметње у понуди воћа стандардног квалитета. Један од основних проблема је у томе што је у нашој земљи релативно мало „правих“ тржишних произвођача воћа са већом производњом. Ради се о произвођачима који производе релативно мале количине воћа за сопствене потребе и тржницу на мало (пијацу). Без значајнијих комерцијалних произвођача, са већом и континуираном интензивном производњом, не може се очекивати озбиљнији извоз.

Извоз воћа из Србије од великог је значаја и представља основу развоја укупне пољопривреде. Извоз треба да постане основна полуга привредног раста ове пољопривредне гране. У извозу треба да се повећа заступљеност производа вишег степена обраде. Неопходна је производња према стандардима који ће задовољавати потребе потрошача земаља увозница. У тренутној ситуацији извоз је још значајнији јер мала куповна моћ становништва не може бити замајац веће производње. Експанзија извоза, у првом реду, зависиће поред осталог, од интензитета реинтеграције у међународну заједницу, као и у најважније међународне финансијске институције. Извоз воћа може имати и значајну улогу у дефинисању развојне стратегије укупне агроиндустрије.

Циљ истраживања састоји се у сагледавању основних обележја производње и извоза воћа и прерађевина од воћа из Републике Србије у временском периоду 2000 – 2011. године по воћним врстама, степену прераде и дестинацијама извоза, са тенденцијама за економски важније воћне врсте за период 2012 – 2014. године. Циљеви истраживања се односе на неопходне елементе који су детерминисали досадашњи извоз, као и на факторе динамизирања истог у наредном периоду. Истраживањем се, такође, желе утврдити услови који су неопходни за повећање производње и извоза воћа, као и повећање асортимана прераде. Воћарски производи имају значајну улогу и стратешки значај у структури извоза пољопривредно-прехрамбених производа из Републике Србије. Без повећања извоза воћа, тешко је остварити повећање укупне примарне производње и прераде. Неопходан предуслов је створити услове за ефикасну производњу која ће мотивисати произвођаче да, дугорочно гледано, на тржишним основама организују своју производњу и створе вишкове које ће пласирати на иностранa тржиштa.
У раду су анализиране и предложене мере које се морају предузети да би се повећала производња воћа у Републици Србији. Предложене мере обухватају неколико нивоа: На макроекономском нивоу потребно је дугорочним кредитима, под повољним условима и са одговарајућим грејс периодом, утицати на подизање засада под воћем (са безвирусним садним материјалом и актуелним сортиментом воћа који је прилагођен намени – за конзумну потрошњу или прераду).

Са микроекономског нивоа, потребно је конципирати производњу према захтевима и потребама тржишта. Неопходно је оптимално комбиновање свих инструмената маркетинг МИКС-а (*производ, цена, промоција и дистрибуција*), како би се оствареном производњом, како квантитативно, тако и квалитативно задовољиле потребе потрошача и остварио позитиван финансијски резултат привредних субјеката. Без економске сигурности произвођача, нема озбиљне робне производње.

Неопходан предуслов, поред осталог, јесте и стално истраживање иностраних тржишта. Потребно је створити стабилне извозне вишкове производа који ће по питању квалитета задовољавати потребе иностраних купаца. Искуства говоре да је потребно задовољити

следеће: светско тржиште све више тражи здравствено безбедно воће, тражи високи квалитет и сталну снабдевеност тржишта свежим воћем, чему треба да се прилагоди производња, саобраћај и робни промет. Светско тржиште тражи за купца препознатљив производ и препознатљиву робну марку (*brand*). Такође, тражи практичну амбалажу (како за трговину, тако и за све учеснике у процесу промета), као и да је иста направљена од материјала који не штети здрављу човека и животној средини, што подразумева да је еколошки компатибилна.

Одсуство маркетинг концепта привредних субјеката, агроекономских мера државе и аграрни протекционизам развијених земаља представља лимитирајући чинилац унапређења извоза воћа из Републике Србије.

Сходно дефинисаном предмету и циљевима истраживања у докторској дисертацији су постављене и тестиране **следеће хипотезе**:
Хипотеза 1: Производња воћа у Србији има тренд пораста.

Хипотеза 2: Извоз свежег воћа и прерађевина условљен је обимом и структуром домаће производње и степеном прилагођености тражњи на међународном тржишту.

Хипотеза 3: У структури укупног извоза пољопривредно-прехрамбених производа из Републике Србије воће и прерађевине имају доминантно место.

Хипотеза 4: Асортиман прераде воћа је релативно оскудан и незадовољавајући.

Хипотеза 5: У структури извоза воћа доминирају земље Европске уније и земље потписнице ЦЕФТА споразума.

Хипотеза 6: Не постоји заједничка и јасно дефинисана стратегија извоза воћа.

Хипотеза 7: Недовољни су извозни подстицаји за воће и прерађевине. Са повећањем подстицаја може се очекивати пораст извоза.

Хипотеза 8: Повећање извоза условљено је применом одговарајуће маркетинг стратегије.

Постављени циљ истраживања захтевао је примену различитих методолошких поступака. Целокупно истраживање обухватило је временски период од 2000. до 2011. године, а преглед кретања производње и извоза економски најважнијих воћних врсти (малина, јабука и шљива) обухватио је период од 2012. до 2014. године. Основни извор података је база података Завода за статистику Републике Србије. Поред статистичких извора, коришћена је литературна грађа из одговарајућих домаћих и иностраних публикација.
Одређени извори преузети су из статистичке базе података Организације Уједињених Нација за исхрану и пољопривреду – ФАО (*Food and Agriculture Organization – FAO*), првенствено публикације FAO Production Yearbook i FAO Trade Yearbook за одговарајуће године. Коришћени статистички методи су следећи: Метода израчунавања аритметичке средине за утврђивање просечних вредности анализираних појава; Степен варирања појединих појава израчунат је применом коефицијента варијације; Интензитет кретања појава квантификован је израчунавањем стопа промена применом функција са најприлагођенијим линијама тренда оригиналним подацима (линеарни, криволинијски, експоненцијални тренд). Екстраполацијом тренда утврђене су тенденције кретање појава у будућем временском периоду, на бази испољених кретања у претходном периоду.

Статистичка обрада података вршена је уз рачунарску подршку статистичког програма SPSS (Statistical Package for the Social Science for Windows) и програма Misrosoft Excel.
Анализиране појаве интерпретиране су у визуелном облику путем графикона и табела. У планско стратешкој анализи коришћена је анализа ситуације (SWOT) како би се дефинисале основне предности, слабости, могућности и претње извозу воћа и прерађевина из Србије.

Садржај докторске дисертације

Сагласно опредељеном предмету и циљевима истраживања, постављеним научним хипотезама и методологији истраживања, докторска дисертација кандидата мр Дејана Томашевића је структуирана на следећи начин:

1. УВОД
2. ЗНАЧАЈ ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА
3. РАДНА ХИПОТЕЗА
4. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА
5. ПРЕГЛЕД КОРИШЋЕНЕ ЛИТЕРАТУРЕ
6. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА
6.1. ПРОИЗВОДЊА ВОЋА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
6.1.1. Производња јабуке
6.1.2. Производња шљиве
6.1.3. Производња малине
6.1.4. Производња бресквe
6.1. 5. Производња кајсије
6.1. 6. Производња вишње
6.1. 7. Производња трешње
6.1. 8. Производња крушке
6.1. 9. Производња дуње
6.1. 10 Производња јагоде
6.1. 11. Органска производња воћа
6.2. ИЗВОЗ ВОЋА ИЗ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.2. 1. Извоз малине
6.2. 2. Извоз јабуке
6.2. 3. Извоз шљиве
6.2. 4. Извоз трешње и вишње
6.2. 5. Извоз бресквe
6.2. 6. Извоз кајсије
6.2. 7. Извоз јагоде
6.2. 8. Извоз крушке (и дуње)
6.2. 9. Извоз суве шљиве
6.2. 10. Извоз џема
6.3. ПОДРШКА ДРЖАВЕ ИЗВОЗУ ВОЋА И ПРЕРАЂЕВИНА ОД ВОЋА ИЗ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
6.4. МАРКЕТИНГ У ФУНКЦИЈИ ИЗНАЛАЖЕЊА ОПТИМАЛНЕ СТРАТЕГИЈЕ ПРОИЗВОДЊЕ И ПЛАСМАНА ВОЋА НА ОДАБРАНОМ ТРЖИШТУ
6.4.1. Инструменти управљања маркетингом

6.4.2. Организовање маркетинг активности и маркетинг стратегија
7. Закључак
8. Литература

Рад је обухватио следећу проблематику:

- Производњу воћа у Србији,
- Тенденције кретања производње воћа у Србији (по воћним врстама),
- Мере за повећање производње воћа и прерађевина,
- Место Србије у европској производњи воћа,
- Кретање (тренд) извоза свежег и прерађеног воћа,
- Извоз према према врстама воћа и земљама у које се извози,
- Место Србије у европском извозу воћа,
- Идентификација најзначајнијих извозника воћа у свету,
- Мере за повећање конкурентности извоза воћа из Србије,
- Анализа и примена одговарајућих стратегија и изналажање оптималне стратегије извоза воћа и прерађевина од воћа.

Први део рада се састоји из: Увода; Предмета и циља истраживања; Радне хипотезе; Материјала и метода рада; Прегледа коришћене литературе. Дефинисани предмет и циљ истраживања, као и постављене хипотезе определиле су структуру докторске дисертације као целине, док су у другом делу рада комплексно изложени Резултати истраживања са дискусијом према поглављима која су наведена у садржају.

Други део конципиран је кроз следеће целине:
Производња воћа у Републици Србији и органска производња воћа у анализираном периоду имала је тенденцију раста, а значајно је да су све воћне врсте забележиле позитивну стопу раста и то: производња шљиве учествује са 45,5% у укупној производњи воћа и остварила је стопу раста од 6,4%, јабука са учешћем од 20% и стопом 6,06%, кајсија са учешћем од 2,2% и стопом 6,28%, бресква са учешћем од 5,4% и стопом 6,16%, вишња са учешћем од 7,5% и стопом 3,83%, трешња са учешћем од 2,3% и стопом 3,32%, јагода са учешћем од 3,1% и стопом 1,8%, малина са учешћем од 7,7% и стопом 1,78%, крушка са учешћем од 5,5% и стопом 2,42% и дуња са учешћем од 1,1% и стопом 2,9%. Поред свеобухватне анализе производње, површина и приноса и сортимента воћа за наведене воћне врсте дате су и мере за унапређење производње за сваку воћну врсту појединачно.
У оквирима производње воћа на органским принципима неке линије воћарства су више заступљене од других, односно у последњих неколико година издвојиле су се линије које су произвођачи одабрали као исплативије, односно једноставније, са становишта испуњавања критеријума који су прописани Правилником о контроли и сертификацији у органској производњи (Сл. гласник 48/11). Избор сорте воћа представља кључни фактор за постизање доброг квалитета плодова и стандарда у овој производњи и треба водити рачуна да се сачува биолошка разноврсност, што је један од основних принципа органске производње. На избор утичу следеће особине сорте: принос, органолептичке карактеристике, крупноћа плодова, отпорност плодова на манипулисање током бербе и паковања, време цветања и зрења, отпорност, односно толерантност према проузроковачима болести и штеточинама. Јагодасто воће због своје прилагодљивости и

широке распрострањености може релативно лако да се гаји у систему органске производње и може бити веома значајно за органско воћарство у Републици Србији

Извоз воћа из Републике Србије - овај део рада обухватио је анализе извоза по воћним врстама и то за: малину, јабуку, шљиву, трешњу и вишњу, брескву, кајсију, јагоду, крушку и дуњу, а дата је и анализа извоза суве шљиве и џема. Анализиране су просечне вредности извоза свежег воћа за одабрани период, главне извозне дестинације и земље у које се извозе ови производи, као и извоз важнијих производа смрзнуте малине, воћног сока од јабуке итд.
На основу анализа расположивих података може се закључити да воће и прерађевине доминантно учествују у укупном извозу хране и да се развојем производње и прераде воћа у наредном периоду може очекивати пораст учешћа воћа и прерађевина на бази воћа у укупном извозу пољопривредно-прехрамбених производа. Стабилна производња воћа и производа различитих нивоа прераде, задовољавајуће економије обима и квалитета, предиспонира извозни потенцијал. Да би били конкурентни на међународном тржишту произвођачи треба да теже осавремењавању сопствене производње. Осавремењавање производних капацитета треба да је усмерено на ревитализацију постојећих и заснивање нових воћњака квалитетним садним материјалом који је сортиментом прилагођен преради, али и тражњи за свежим воћем на међународном тржишту.

Подршка државе извозу воћа и прерађевина од воћа из Републике Србије - у анализираном периоду извозницима пољопривредно-прехрамбених производа додељивање су субвенције које су биле подршка извозу ових производа. Влада Републике Србије доносила је уредбе којима су били утврђени услови и начин коришћења средстава за подстицај извоза пољопривредно-прехрамбених производа уопште (Службени гласник РС, број 33/04 и број 127/04). Уредбама су били одређени износи подстицаја изражени у процентима у односу на извозну цену. Износ подстицаја за извоз смрзнутог воћа износио је 7%, док су подстицаји за извоз прерађевина од воћа били на нивоу од 10% од извозне цене по јединици производа. У складу са буџетским системом, уредбама је био регулисан систем подстицања извоза пољопривредно-прехрамбених производа, и то оних који у значајнијој мери треба да се пласирају на тржишта која се могу показати као дугорочно профитабилна, а којима је припадало и воће и прерађевине од воћа. Према поменутим уредбама извозни подстицаји су се исплаћивали у циљу унапређења и промовисања домаће производње, растерећења домаћих вишкова и проналажења нових тржишта за производе за које није постигнута конкурентност. У периоду 2006 - 2013. године покренут је Програм подстицања конкурентности и интернационализације српске привреде који је имао за циљ подршку процесу интернационализације и јачању конкурентних капацитета домаћих привредних субјеката и пословних удружења чиме је обухваћен и сектор за производњу и прераду воћа.

Маркетинг у функцији изналажења оптималне стратегије производње и пласмана воћа на одабраном тржишту - при одабиру маркетинг стратегије, посматрано са становишта појединачних произвођача и прерађивача воћа, односно њихових удружења, треба имати на уму да дефинисане одреднице тржишта, понуда и тражња, одавно нису индикатор опадајућих и растућих флуктуација и апсорпционе моћи тржишта хране у развијеним земаљама. Свако тржиште поставља своје специфичне захтеве пред произвођаче. Из тог разлога диференцирање производа представља изузетно значајан процес. Тако, на пример, основна вредност јабуке из конвенционалне производње, је њена нискокалорична

хранљива вредност. Овој претпостављеној вредности, додата вредност, која допуњава основну функцију, била би да је јабука здравствено безбедна, произведена на принципима органске производње. За успешно позицирање овако диференцираног производа, осим потребе и жеље купаца, неопходно је утврдити и спремност и могућност потрошача да плати трошак диференцирања, при чему не би требало да се наруши квалитет и ниво уједначености, као ни асортиман производа У складу са наведеним, воће које је произведено у Републици Србији потребно је пласирати под робном марком „Serbian Fruit“ ili „Fruit of Serbia“, која ће бити препознатљива на међународном тржишту, са акцентом на високи квалитет и здравствено безбедни карактер.

У ***закључним разматрањима*** дат је резиме најважнијих извозних дестинација и може се истаћи да земље Европске уније представљају значајног спољнотрговинског партнера Републике Србије са становишта извоза воћа и прерађевина на бази воћа. Да би се повећао извоз ових производа на тржиште Европске Уније императив треба да буде на перманентном унапређењу квалитета производа. У анализираном периоду земље региона ЦЕФТА (Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Хрватска, Македонија, Молдавија, Румунија и Црна Гора до 1. јануара 2007. године од када Румунија и Бугарска уласком у Европску унију нису више биле саставни део региона ЦЕФТА) представљале су значајно тржиште за извоз воћа и прерађевина. Треба нагласити да бивше Републике Босна и Херцеговина и Црна Гора такође представљају веома значајну извозну дестинацију. Такође треба навести да је Хрватска, као следећи значајнији увозник воћа и прерађевина из Србије, 1. јула 2013. године постала чланица Европске уније, што је утицало на смањење учешћа овог региона у укупном извозу анализираних производа. Поред земаља ЦЕФТА и Европске уније значајно извозно тржиште је Руска Федерација обзиром да анализе показују тенденцију повећања учешћа у укупном извозу свежег воћа и воћних производа из Србије, при чему је кључни утицај имао Споразум о слободној трговини између Србије и Руске Федерације.

III ОЦЕНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ (критеријуми Правилника Универзитета у Крагујевцу о пријави, изради и одбрани докторске дисертације, Прилог бр.2, Тачка 2)

1. Значај и допринос докторске дисертације са аспекта актуелног стања у научној области

Комисија сматра да докторска дисертација кандидата мр Дејана Томашевића под насловом: ***Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије*** даје значајан допринос у домену агроекономских истраживања из области производње и извоза воћа, као и повећању конкурентости ових производа на међународном тржишту. У складу са постављеним предметом и циљем истраживања, научним хипотезама и примењеним методама истраживања, теоријски, методолошки и практични резултати обухватили су све елементе који су од значаја за повећање домаће производње воћа, дате су и развојне перспективе као и предложена могућа решења.

На организационом плану неопходно је повезивање произвођача у специјализоване струковне организације са циљем повећања производње и извоза. Њихов циљ је квалитетнија производња, јер се само квалитетом постиже најбољи резултат, нарочито на међународном тржишту. Такође, значајна шанса је извоз здравствено-безбедног воћа, за којим постоји изражена тражња на међународном тржишту. Маркетинг концепт пословања при-

вредних субјеката треба да добије доминантно место у конципирању производње и извоза, како би се задовољиле потребе иностраног тржишта и остварио одговарајући профит.

Теоретски и практичан допринос рада огледа се у релевантним истраживањима како би институције на макроекономском нивоу које се баве проблематиком извоза воћа и производа од воћа имале смернице за предузимање адекватних мера у циљу унапређивања извоза и извозно оријентисане политике. Добијени резултати треба да укажу на елементе који су од значаја за повећање домаће производње, перспективе и могуће дестинације извоза. Анализом истраживане проблематике квантификоване су настале промене за дати период, ради ширег увида о кретању и остварeним тенденцијама. Утврђени су међусобни односи и условљености фактора који су доминантно утицали на испољене тенденције истраживаних појава. Ова докторска дисертација даје теоретски и практичан допринос у дефинисању дугорочне развојне стратегије развоја воћарства у Републици Србији и повећању извоза воћа и прерађевина од воћа на међународном тржишту.

2. Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Комисија оцењује да је урађена докторска дисертација под насловом: ***Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије*** резултат оригиналног научног рада докторанта мр Дејана Томашевића. Тема коју је кандидат истраживао је значајна за актуелно стање и даљи развој воћарства у Србији. Докторска дисертација је написана јасним, прегледним и научним стилом, а терминологија која је коришћена у раду је прецизна и указује на добро разумевање обрађене проблематике

У спроведеним истраживањима коришћен је савремени приступ и има за циљ да укаже на стање, тенденције, извозне потенцијале, као и евентуалне проблеме производње воћа по воћним врстама (јабука, шљива, малина, бресква, кајсија, вишња, трешња, крушка, дуња и јагода)

Докторска дисертација представља резултат самосталног и студиозног рада кандидата који је показао способност објективног оцењивања ставова и резултата појединих аутора и самосталног извођења закључака о проблемима које разматра. Проучавање правилно одабране стране и домаће литературе резултирало је постављањем адекватних истраживачких хипотеза као и поузданих теоријско-методолошких истраживања којима су задате хипотезе проверене и тестиране. На основу добијених резултата конципирани су аргументовани и научно засновани закључци. Кандидат је показао способност аналитичког закључивања и систематичности током истраживачког рада. Закључци до којих је кандидат дошао су јасни логични и аргументовани добијени емпиријским и сопственим аналитичким резултатима и засновани на адекватном тумачењу теорије за испитивану проблематику.

Докторска дисертација кандидата мр Дејана Томашевића је самосталан и оригиналан рад и има за циљ да допринесе стабилном обиму производње и адекватном квалитету воћа и производа од воћа током процеса дистрибуције до крајњих потрошача на тржишту.

3. Преглед остварених резултата кандидата у научној области

Кандидат мр Дејан Томашевић је у досадашњем раду објавио више радова из референтне научне области агроекономија, са акцентом на тржишту пољопривредно-прехрамбених производа, приватизацији и инвестицијама у пољопривреди.

Мр Дејан Томашевић је до сада публиковао 20 научних и стручних радова (један рад у категорији М14, четири рада у категорији М51, осам радова у категорији М52, два рада у категорији М44, три рада у категорији М33 и један рад у категорији М63, један у категорији М72 и једну монографију, у категорији М42). Један број радова је директно или индиректно повезан са темом докторске дисертације. Као најзначајнији публиковани радови могу се издвојити следећи:

Томашевић. Д., Вељковић, Биљана, Милић Д. (2015): Примена маркетинга у циљу изналажења оптималне стратегије производње и пласмана воћа на међународном тржишту, Агроекономика, Vol. 44, No. 67, стр. 57-71. UDC: 339.138

Vlahović, B., Maksimović Branka, **Tomašević, D.** (2012): Possibilities and Directions for the Export of Fruit from the Republic of Serbia, Trends and Challenges, Petroleum Gas University of Ploiesti, Bulletinul, Vol. I (LXIV), No. 4 -2012., str. 10-17, ISSN 2284-8576.

Влаховић, Б., **Томашевић, Д.**, Величковић, С. (2015): Међународно тржиште јабуке – стање и тенденције, XX Саветовање о биотехнологији са међународним учешћем, Зборник радова. Vol 20 (22) 2015, стр. 239-243, Чачак, ISBN ISBN 978-86-87611-35-1.

Vlahović, B., Puškarić, A., **Tomašević, D.** (2013): Changes of international wine market, 135th Seminar EAAE -Challenges for the Global Agricultural Trade Regime after Doha, Thematic proceedings, European Association of Agricultural Economists, August 28-30, 2013., Belgrade, p.p. 349-359., ISBN: 78-86-86087-26-3

Влаховић, Б., Стевановић, С., **Томашевић, Д.**, Зелењак, М. (2006): Аграрна производња у Републици Србији, монографија, ДАЕС, Београд. ISBN 86-86087-01-9; 978-86-86087-01-0 COBBIS.SR.ID 136579596

У складу са публикованим радовима и монографијом и својим досадашњим радом, може се закључити да је докторска дисертација мр Дејана Томашевића наставак претходних истраживања.

4. Оцена испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Комисија оцењује да докторска дисертација под насловом: ***Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије*** кандидата мр Дејана Томашевића, у потпуности испуњава све захтеве везане за садржај, обим, квалитет и резултате истраживања у односу на тему која је пријављена и одобрена. Предмет истраживања је изузетно актуелан имајући у виду глобалну проблематику на светском тржишту хране и производње воћа. Кандидат је применом адекватних научних метода успоставио адекватан истраживачки оквир кроз дефинисање и систематизацију подручја и проблема истраживања. Дефинисани предмет, циљеви и научне хипотезе који су одобрени за израду, усклађени су у потпуности са предметом и циљевима реализованог истраживања.

5. Научни резултати докторске дисертације

Комисија као главне научне резултате докторске дисертације издваја следеће:

(1) Производња воћа у Србији има тренд пораста - у анализираном периоду производња воћа у Србији имала је тенденцију раста, а значајно је да су све воћне врсте забележиле позитивну стопу раста која се кретала у интервалу од 1,78% годишње, у случају малине, до 6,40% годишње колико је остварено у производњи шљиве. После производње шљиве, високе стопе раста остварене су у производњи кајсије и бресквe, код којих је раст износио 6,28%, односно 6,16% годишње, док је раст производње јабуке био на нивоу од 6,06%. У производњи преосталих анализираних врста воћа остварене су значајно мање стопе раста. Наведени подаци указују да ће производња појединих врста имати доминантно учешће у укупној производњи воћа у Србији у наредном периоду. На кретање производње одређене врсте воћа снажан утицај имаће тражња на домаћем, али, све више, и тражња на страном тржишту.

(2) Извоз свежег воћа и прерађевина условљен је обимом и структуром домаће производње и степеном прилагођености тражњи на међународном тржишту - производњу појединих врста воћа карактерише застарели сортимент са низом недостатака (јабука, шљива, вишња), односно засади који према оствареним приносима, крупноћи и квалитету плодова не могу обезбедити добре економске резултате, нарочито на тржиштима развијених земаља. Да би воће и прерађевине од воћа у будућности имале шансу за раст продаје на међународном тржишту важно је да се препознају потребе и жеље потрошача на циљном тржишту, а затим и да се производња и прерада која је намењена извозу прилагоди томе.

Истраживањем циљног тржишта и низа његових сегмената и микросегмената, могуће је доћи до релевантних података по питањима као што су изражене специфичности, жеље, перцепције, преференције и критеријуми за куповину, не само крајњих потрошача, већ и купаца који производе набављају као сировине на пословном сегменту циљног тржишта. Анализирајући искуства конкуренције добијају се подаци о степену тражње и нивоу на ком је хомогенизована тражња потенцијалних купаца. Тек тада је могуће да привредни субјект који жели да се бави извозом, одреди своје маркетинг циљеве.

(3) У структури укупног извоза пољопривредно-прехрамбених производа из Републике Србије воће и прерађевине имају доминантно место - извоз пољопривредно-прехрамбених производа, односно производа који припадају сектору 0 и 1 према Стандардној међународној трговинској класификацији (SITC), сектор храна и живе животиње и сектор пића и дуван, у анализираном периоду просечно је износио 1,14 милијарди УСД. Извоз анализираног воћа и прерађевина на бази воћа просечно је износио 194 милиона УСД, што чини 17,0% просечног извоза сектора 0 и 1 према Стандардној међународној трговинској класификацији (SITC), сектор храна и живе животиње и сектор пића и дуван. У периоду који је предмет истраживања учешће воћа и прерађевина кретало се од 14,4% до 25,8%. Високом учешћу воћа и прерађевина од воћа највише је допринела смрзнута малина чији је извоз просечно износио 138 милиона УСД са тенденцијом раста по стопи од 12,33% годишње. Највећи део извоза усмерен је у Европску унију, а предности извоза у ову групацију су у томе да је дефицитарна у малини, док релативно високи

животни стандард омогућава значајан ниво тражње за малином као ексклузивним воћем, о којем на тржишту Европске уније постоји већ формирана позитивна слика (product image).

(4) Асортиман прераде воћа је релативно оскудан и незадовољавајући – у погонима за прераду воћа у Републици Србији асортиман производа је оскудан и своди се на свега неколико производа који се налазе на различитим нивоима финализације. Пекмез, мармелада, џем, слатко, компот, ракија представљају прерађевине на бази воћа више фазе прераде, док су смрзнуто воће, сушено воће, воћне каше производи ниже фазе прераде, односно производи са нижим степеном финализације који најчешће представљају сировину за производњу различитих прерађевина, а карактерише их и мања додата вредност, која се рефлектује на крајњи профит при пласману производа.

Неприлагођеност асортимана прерађевина на бази воћа резултат је одсуства континуираног праћења кретања на међународном тржишту прерађевина од воћа, односно недовољно се истражује међународно тржиште с циљем конципирања производње таквих производа који ће задовољити потребе иностраних потрошача (у погледу квалитета, асортимана, величине паковања, дизајна амбалаже и сл.), а затим и вођења такве политике која ће резултирати оптималним комбиновањем свих елемената маркетинг микса.

Поред тога што је асортиман прерађевина од воћа оскудан, производња појединих прерађевина се не одвија према унапред утврђеној стратегији, већ је под значајним утицајем тржишта потенцијалне сировине. Пример представља производња сушене шљиве где се користи сировина из производних вишкова, уместо да се у производном процесу користи стандардизована сировина са дефинисаним технолошким особинама. Из асортимана прерађевина од воћа у Републици Србији може се закључити да је оскудан и да није унапређиван дуги низ година, што имплицира да се стратегија прераде конципира према могућностима производње, а не према захтевима међународног тржишта.

(5) У структури извоза воћа доминирају земље Европске уније и земље потписнице ЦЕФТА споразума - тржиште Европске уније имало је највеће учешће у укупном пласману малине из Републике Србије на међународном тржишту. Ова групација је у укупном извозу свеже хлађене малине партиципирала са 93,4%, извозу смрзнуте малине имала је учешће од 89,5%, док је у укупном извозу трешње и вишње Европска унија партиципирала са 50,2%. У анализираном периоду земље региона ЦЕФТА представљале су значајно тржиште за извоз воћа и прерађевина а као најзначајније издвојило се тржиште Босне и Херцеговине. У извозу воћа и прерађевина од воћа регион ЦЕФТА имао је учешће од 45,7% у укупном извозу кајсије из Републике Србије, док је учешће овог региона у извозу џема износило 31,6%. Поред земаља ЦЕФТА и Европске уније значајно тржиште представља и Руска Федерација која је, посебно у другој половини анализираног периода, забележила тенденцију повећања учешћа у укупном извозу воћа и прерађевина из Србије. У анализираном периоду, у извозу јагоде из Републике Србије тржиште Руске Федерације имало је учешће од 74,8%, у извозу јабуке 68,7%, у извозу шљиве учешће је износило 45,6%, док је у извозу бресквe тржиште ове земље партиципирало са 42,5%. На пораст учешћа Руске Федерације у извозу воћа из Србије кључни утицај имао је Споразум о слободној трговини Србије и Руске Федерације којим је омогућено да се на тржиште ове земље извози домаће воће и прерађевине на бази воћа, без обавезе плаћања царине.

(6) Не постоји заједничка и јасно дефинисана стратегија извоза воћа - да би дошло до промене на плану производње и прераде воћа у Републици Србији потребно је да држава одговарајућим економским мерама стимулише извозно оријентисану производњу. Аграрна политика једне државе, по дефиницији, одређује стратешке циљеве и приоритете развоја пољопривреде, односно појединачних грана пољопривреде. Све релевантне институције, научне, стручне, произвођачке и прерађивачке организације, које својим знањем и искуством могу да помогну, треба да буду укључене у креирање аграрне политике, као и у дефинисање мера подршке. Држава треба да креира аграрну политику чија ће стратешка опредељења бити применљива, а одређена буџетска средства распоређивана по моделу рационалне селективности. Аграрна политика у Републици Србији треба да прати промене и следи правац повећања конкурентности на произвођачком и прерађивачком нивоу, усмеравања на диверзификацију, повећање квалитета и добијање сертификата (интегрална производња, органска и географска ознака порекла), као и правац повећања свести о важности маркетинга и унапређења трговинске позиције од нивоа појединца до државног нивоа.

Наведено, указује на потребу да се на државном нивоу донесе стратегија која ће бити окоснице развоја производње и прераде воћа у Републици Србији, са циљем повећања извоза воћа и прерађевина од воћа на међународно тржиште.

(7) Недовољни су извозни подстицаји за воће и прерађевине, а са повећањем подстицаја може се очекивати пораст извоза - током периода који је био предмет истраживања однос ресорног министарства према субвенционисању активности које би утицале на повећање извоза значајно се мењао. У анализираном периоду извозницима пољопривредно-прехрамбених производа додељиване су субвенције које су биле подршка извозу ових производа. Влада Републике Србије доносила је уредбе којима су били утврђени услови и начин коришћења средстава за подстицај извоза пољопривредно-прехрамбених производа уопште (Службени гласник РС, број 33/04 и број 127/04). Уредбама су били одређени износи подстицаја изражени у процентима у односу на извозну цену. Износ подстицаја за извоз смрзнутог воћа износио је 7%, док су подстицаји за извоз прерађевина од воћа били на нивоу од 10% од извозне цене по јединици производа. План је био да се наведени начин субвенционисања примењује до уласка Републике Србије у Светску трговинску организацију према којој нису дозвољени директни подстицаји за унапређење извоза. Међутим, иако Република Србија није члан СТО, а интензивно тежи чланству, важно је да се на путу ка том циљу доносе одлуке које ће бити у складу са начелима која су прописана актима ове организације. У циљу јачања међународне конкурентности српске привреде Агенција за страна улагања и промоцију извоза Републике Србије је од 2006. до 2013. године додељивала је бесповратна финансијска средстава извозно оријентисаним привредним субјектима и удружењима за финансирање активности које доприносе повећању извоза из Републике Србије, као што су: увођење и сертификација и ресертификација система квалитета, израда новог промотивног материјала, учешће на међународним привредним сајмовима у иностранству, истраживање међународног тржишта, дизајнирање новог паковања производа, сертификација и ресертификација производа, промоција у страним стручним часописима, организоване посете страним тржиштима, организовани пословни сусрети у иностранству и сл.

Неопходно је детерминисати механизме фискалних, општих и територијално усмерених субвенција. Планирана средства подршке у наредном периоду, треба да буду циљно усмерена, према прецизно утврђеним критеријумима и пре свега строго контролисана. Оваквом аграрном политиком приоритетно ће бити подржани пројекти усмерени на раст и развој оних произвођача који тржишно послују, извозно су оријентисани и не ослањају се само на субвенције државе.

(8) Повећање извоза условљено је применом одговарајуће маркетинг стратегије - при одабиру маркетинг стратегије, посматрано са становишта појединачних произвођача и прерађивача воћа, односно њихових удружења, треба имати на уму да дефинисане одреднице тржишта, понуда и тражња, одавно нису индикатор опадајућих и растућих флуктуација и апсорпционе моћи тржишта хране у развијеним земаљама. Национално планирање, високо субвенционисање домаће производње, нецаринске баријере и сл. доприносе да је готово немогуће дефинисати конзистентну маркетинг стратегију која ће важити за сва тржишта. Свако тржиште израженим специфичностима преференција и навика потрошача, претпоставља развој циљног маркетинга усмереног искључиво на критеријуме куповине. Свако тржиште поставља своје специфичне захтеве пред произвођаче. Из тог разлога диференцирање производа представља изузетно значајан процес. За успешно позиционирање овако диференцираног производа, осим потребе и жеље купаца, неопходно је утврдити и спремност потрошача да трошак диференцирања поднесу. Значајно је нагласити да ниво перформанси, које одређују квалитет диференцираног производа, као и ниво уједначености производа, морају остати непромењени.

Резултати до којих је кандидат, мр Дејан Томашевић дошао у току истраживања пријављене и одобрене проблематике, су теоријски доказани и емпиријски верификовани. У целини посматрано, садржај ове докторске дисертације упућује на оцену да се компаративном анализом и системским променама унутар агробизнис сектора производње воћа могу повећати извозни потенцијали. Применом савременог приступа маркетинг микса у тржишним ланцима производње воћа и производа воћа доћи ће до иновативних организационих промена које ће позитивно деловати на подизање степена конкурентности воћа из Републике Србије.

6. Применљивост и корисност резултата у теорији и пракси

Резултати истраживања у докторској дисертацији кандидата мр Дејана Томашевића под насловом: „***Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије***“ имају велики теоријски и практични значај за научну и стручну јавност, узимајући у обзир актуелност, као и недовољну заступљеност теме у досадашњим истраживањима.

Резултати истраживања доприносе превазилажењу проблема у вези са недовољним разумевањем сложености пословања у условима глобалних промена на тржишту хране где се мора стратешки приступити у циљу повећавања конкурентности.

Утврђени научни резултати истраживања у докторској дисертацији кандидата мр Дејана Томашевића поседују релевантну теоријску и практичну корисност и применљивост. Имајући у виду важност изабране проблематике и предмета истраживања,

као и недовољну заступљеност ове теме, конципираној на овакав начин, у ранијим истраживањима у Србији, у теоријском и методолошком смислу презентирани налази значајно доприносе даљем унапређењу производње и извоза воћа из Србије.

7. Начини презентирања резултата у научној јавности

На основу актуелности и свеобухватности истраживања, као и резултата теоријско-емпиријске анализе докторска дисертација кандидата мр Дејана Томашевића представља квалитетну и богату основу за објављивање научних радова. Припремљени научни радови ће отворити нова питања за дубљу и обухватнију анализу ових проблема у научно-истраживачком домену.

Реално је за очекивати да ће кандидат објавити већи број радова у научним часописима, зборницима радова, као и да ће излагати реферате на националним и међународним научним скуповима. Такође се може очекивати да ће радови кандидата упознати ширу и стручну јавност и покренути научну и стручну дискусију у свим областима којима се ова истраживања баве.

Релевантност теоријско-методолошких и апликативних истраживања, као и научни значај и практичан допринос спроведеног истраживања кандидата мр Дејана Томашевића у докторској дисертацији под насловом: „***Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије***“, упућују на оправданост и значај презентовања генерисаних знања и утврђених резултата истраживања домаћој и иностраној научној јавности. Претходно објављени резултати делимично представљају припрему за детаљна истраживања до којих је кандидат дошао у оквиру пријављене и одобрене проблематике из докторске дисертације. Радови који се могу издвојити и којима су уједно презентована истраживања из ове научне области су:

Томашевић. Д., Вељковић, Биљана, Милић Д. (2015): Примена маркетинга у циљу изналажења оптималне стратегије производње и пласмана воћа на међународном тржишту, Агроекономика, Vol. 44, No. 67, стр. 57-71. UDC: 339.138 (M52)

Vlahović, B., Maksimović Branka, **Tomašević, D.** (2012.): Possibilities and Directions for the Export of Fruit from the Republic of Serbia, Trends and Challenges, Petroleum Gas University of Ploiesti, Bulletinul, Vol. I (LXIV), No. 4 -2012., str. 10-17, ISSN 2284-8576. (M51)

Влаховић, Б., Стевановић, С., **Томашевић, Д.**, Зеленјак, М. (2006): Аграрна производња у Републици Србији, монографија, ДАЕС, Београд. ISBN 86-86087-01-9; 978-86-86087-01-0 COBBIS.SR.ID 136579596 (M42)

Влаховић, Б., **Томашевић, Д.**, Величковић, С. (2015): Међународно тржиште јабуке – стање и тенденције, XX Саветовање о биотехнологији са међународним учешћем, Зборник радова. Vol 20 (22) 2015, стр. 239-243, Чачак, ISBN ISBN 978-86-87611-35-1. (M63)

ЗАКЉУЧАК КОМИСИЈЕ

Комисија је једногласна у оцени да докторска дисертација кандидата **мр Дејана Томашевића** под насловом: ***„Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије"*** испуњава све прописане формалне и суштинске услове за јавну одбрану.

ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

На основу претходне анализе резултата, доприноса, учињених констатација као и изложене оцене и закључака о докторској дисертацији, Комисија предлаже Наставно-научном већу Агрономског факултета Универзитета у Крагујевцу **да прихвати Извештај о оцени докторске дисертације кандидата мр Дејана Томашевића** под насловом: ***„Стање и могућности производње и извоза воћа из Србије"***, и да одобри њену јавну одбрану.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

1. **др Бранислав Влаховић**, редовни професор Пољопривредног факултета, Универзитета у Новом Саду, ужа научна област: Тржиште и маркетинг пољопривредно-прехрамбених производа

2. **др Душан Милић**, редовни професор Пољопривредног факултета, Универзитета у Новом Саду, ужа научна област: Менаџмент и организација у пољопривреди

3. **др Горица Пауновић**, ванредни професор Агрономског факултета у Чачку Универзитета у Крагујевцу ужа научна област: Воћарство

У Чачку, 2016. године